

Darwin elmélete és az igazságszolgáltatás.

Mikor Darwin a fajok eredetéről szóló elméletét kifejtette, tanának némely tételét keményen elítélték. Voltak, a kik azt állították, hogy a fajok állandók, hogy az ivari kiválás nem magyaráz meg minden morfológiai elváltozást stb. stb. Csak két tétel ellen nem emelkedett szó, az egyik a létért való küzdelem, a másik a legügyesebb fennmaradása. A növények és az állatok között folyó küzdelem oly tény, a melyet teljes lehetetlen volt tagadni. A nagy angol tudós csak rá kellett irányítani a figyelmet ezekre a tüneményekre, hogy azonnal meggyőzze úgy a tudósokat, mint a laikusokat. A legügyesebbek fennmaradásának elve néhány félreértésre adott alkalmat, de azért szintén csak kevéssé vitás. Világos, hogy két állat közötti harcban a gyengébb lesz a veres és az erősebb a győző.

Az erőseknek ez az állandó győzelme, mint természettörvény, élénk megütközést keltett. Éghajlatunk télen hideg, s e körülményen sajnálkozhatunk, de azért kénytelenek vagyunk magunkat hatásainak alávetni, mert természet-tüneményeknek eredménye. Ha a leg-erősebb győzelme szintén természet-törvény, akkor hiába lázadunk fel ellene, époly kevéssé tudjuk megváltoztatni, mint a hogy nem fordíthatjuk más irányba Földünk tengelyét. Ha Darwin igazat mondott, akkor az erős magának vindikálja a jogot is. E szerint tehát a gyilkosnak igaza van, s az áldozatnak

nincs igaza. Másrészt azonban azt tapasztalhatjuk, hogy az emberiségnek általános fejlődése merőben ellenkező irányban történik. Minél inkább halad előre a műveltség, annál jobban megbecsülik a gyengét a maga jogában, annál kisebb az erősek nyomása.

Itt tehát valami különbségféle van a biológiai és szociológiai törvények között. De minthogy a társadalmak egyénekből állanak, hogyan tehetők fel, hogy egy természettörvény csak addig lenne hatásos, míg az egyének külön vannak választva és hatástalan volna, a mikor egyesülve vannak? Ha igaz a Darwin törvénye, akkor hatásának általánosnak kell lennie és magába kell foglalni a társadalmi jelenségeket ép úgy mint az élettaniakat; s hogy ha hamis a szociológiára való alkalmazásában, ép úgy helytelenek kell lennie a biológiában is. De az utóbbiban még senki sem bizonyíthatja be helytelenségét, tehát úgy látszik igaz és helyes. De hogy magyarázzuk meg magunknak az ellentmondást? Első sorban azzal, hogy a küzdelem fogalmát fölcseréljük az öldöklés fogalmával. Ha az állatok között *majdnem* kizárólag ezt a formát ölti, abból nem következik az, hogy az emberi társaságban is ilyen alakban érvényesül. Mihelyest egy közös tevékenység az egyik egyén élvezetét fokozza, a másikat pedig kisebbiti, kész a szociális küzdelem. Abban a pillanatban, a mikor a küzdelemnek nem a halál a

czélja, nem a győző az, a ki ölt. Hogyha az, a kinek ereje lett volna arra, hogy öljön, nem valósította meg a célt, hanem olyan valaki, a kinek nem lett volna ereje az öléshez, a győző nem az, a ki fizikailag a legerősebb, hanem a ki értelmileg az. Darwin törvénye teljesen helyes, a biológiában ép úgy mint a szociológiában egyenlőképen alkalmazható. A győzelem mindig a *legjobban alkalmazkodóké* lesz; csak nem szabad szem elől téveszteni, hogy a legalkalmazkodóbbak, a legügyesebbek nem mindig azok, a kik fizikailag a legerősebbek. Egy másik figyelembe veendő pont az, hogy a legjobban alkalmazkodó a saját környezetére nézve az, de abszolút szempontból nem a legtökéletesebb; ez a lény nem áll mindig a biológiai rangfokozatban a legfelsőbb helyen. Az alkalmazkodás a környezettől függ és ezzel változik. A tigris minden bizonynyal tökéletesebb állat az amphioxusnál. De buktassuk csak a tigrist néhány perczig víz alá: el fog pusztulni, ellenben az amphioxus ebben az elemben igen jól érzi magát. Összetettebb szervezet felesleges volna oly lények számára, melyek nagyon egyszerű környezeti viszonyok között élnek. Sőt mi több, a finomabb szervezet még vesztükre lehetne. Az alkalmazkodás szüksége gyakran olyan visszafejlődéseket kíván meg, melyek abszolút értelemben ugyan hátrányosak az illető szervezetre, de relatív értelemben előnyösek. A galandféreg élősdí életmódhoz alkalmazkodott s ez életmód hatása alatt elvesztette belét, véredényeit, lélelkző- és edzőszerveit, szóval oly állattá lett, mely a rangsorozatban néhány fokkal lejjebb szállt, de a mely most jobban tud alkalmazkodni ahhoz a környezethez, a melyet választott.

A mi a társadalomra áll, az áll az egyénre is. Egy békés társadalom,

mely gazdag s a tudományban és irodalomban részt vesz, *abszolúte* tökéletesebb egy harczos társadalomnál, mely csupán a fosztogatás céljából alakult. Igaz, hogy internacionális viszonyok között, melyekben az anarchia és erőszak uralkodik, ez utóbbi jobban illene a környezethez s könnyen lerombolhatná a békés társadalmat.

Általában azonban azt mondhatjuk, hogy a létért való küzdelemben azé a győzelem, a kinek felsőbbrendű szervezete van; tehát a jobbé. S a jobb mindig az értelmesebb.

Darwin kimutatta az alkalmazkodók öröklékenységét, de sohasem állította azt, hogy a legjobban alkalmazkodók azok, a melyek fizikailag a legerősebbek. A fizikai erő nagyon alárendelt dolog az értelmi erőhöz viszonyítva. Innen van, hogy a művelődés haladásai teljesen védhetik az emberölést, a nélkül, hogy ezzel a Darwin törvényének helyességén a legkisebb csorba ejtették. Innen van az ellenmondás, a mit már jeleztünk.

A Darwin biológiai törvénye nemcsak, hogy ellentétben nem áll a szociális törvényekkel, hanem vele teljesen megegyezik.

Alapjában véve minden emberi törvény nem egyéb, mint a természet-törvénynek formulázott kifejezése. A legügyesebbek a létért való küzdelemben győznek: így szól a természeti törvény; a legügyesebbeknek győzniök *kell*; így szól a társadalmi törvény.

A környezetéhez nem alkalmazkodó lény elvész, mondja a természettudós; oly lénynek, mely a környezetéhez nem alkalmazkodik, meg *kell* halnia, mondja a jogtudós. A törvényhozó parancsoló módban fejezi ki azt, a mit elméje a természettörvényeknek mint megfelelőt ismert fel. Ez az, a mit Montesquieu híres mondásában úgy fejezett ki: *a törvé-*

nyek azok a szükséges vonatkozások, melyek a dolgok természetéből folynak.

A törvényhozóknak nincs más céljuk, mint hogy a természettörvényeket alkalmazzák. Igaz, hogy szerencsétlenségre néha e törvényeket rosszul ismerik, néha pedig egyáltalában meg sem értik. Ilyenkor azután olyan polgári törvényeket alkotnak, melyek ellenkeznek a természettörvényekkel s rengeteg zavarokat okoznak a társadalomban. Néha azonban az embereknek, a nélkül, hogy teljesen értenék a természettörvényt, arról mégis valami homályos ösztönrel, az intuáció egy nemével bírnak. Így történt ez a Darwin törvényével is. Alapjában véve minden művelt ország törvényhozóinak nincs más célja, mint biztosítani a legintelligensebbek győzelmét és kiküszöbölni a kevésbé értelmeseket. A mit mi igazságszolgáltatásnak nevezünk, az nem egyéb, mint a legalkalmazkodóbbak benmaradásáról szóló elvnek gyakorlati alkalmazása.

Tekintsük előbb azt a célt, melyet a büntető törvénykönyv, azután azt, melyet a polgári törvénykönyv tűzött ki magának.

A legerősebb emberek nem egyúttal a legértelmesebbek. Sőt azt mondhatjuk, hogy azok, a kik kiválólag testi ügyességek kifejlesztésén dolgoznak, rendszeren kevésbé fejleszthetik ki értelmi tehetségeiket. Mi tehát a büntető törvénykönyv célja? Biztosítani a kevésbé erős, de értelmileg fejlettebbek győzelmét. Bármily sértést szenvedjen is el egyik egyén a másiktól, a törvényhozásaink nem ismerik el a sértett azon jogát, hogy tettelegességekkel bírónak tölje fel magát. A törvényhozások nemcsak az emberölést, hanem még a megsebesítéseket és ütéseket is bünteti. Egy civilizált társadalomban tehát egy gyenge szervezetű ember is elérheti a jólétnek képzelhető legmagasabb fokát. Az értel-

mével jelentékeny vagyont szerezhethet, ellenben műveletlen társadalomban folytonos veszélyben forogna az élete. A küzdelemben tehát elveszne, míg művelt társadalomban ő lehet a győztes s uralkodhatik a legjobban megtermett egyének fölött is.

De térjünk át a polgári törvénykönyvre. — Két ember szerződést köt egymással. Az egyik meg akarja szegni azon ürügy alatt, hogy a másik megcsalta. Pörre kerül a dolog. A törvényszék azt mondja: »Önt megcsalták, ez elég baj önre nézve, miért nem volt elég előrelátó; de ön megkötött egy szerződést; mi, mint az igazságszolgáltatás képviselői, kényszeríteni fogjuk, hogy e szerződést megtartsa.« A szerződések megtámadhatatlansága, alapja a magánjognak. Pedig a szerződés alapján az egyik fél jelentékenyen nagyobb előnyöket kaphat a másiknál. A mikor a társadalom biztosítja a kedvezőtlen szerződések megtartását, azzal egész egyszerűen biztosítja az értelmesebbek győzelmét.

De az igazságszolgáltatás nem éri be csupán azzal, hogy a jobbak győzelmét biztosítja, hanem azonkívül a rosszak kiküszöbölésére törekszik. Minden ember, a ki lop vagy öl, arról tesz bizonyosságot, hogy nem képes megkeresni munkájával a kenyerét, vagyis nem képes elviselni polgártársainak versengését, más szóval, hogy értelmi tekintetben nem áll velök ugyanazon a fokon. Mikor tehát a büntető törvénykönyv elrendeli a gyilkosok kivégeztetését, vagy a tolvajok elzárását, alapjában az értelmi kiválasztás egy nemével él, a mikor a legbárgyúbbakat vagy legromlottabbakat kiküszöböli a társadalomból.

Minden társadalomban vannak tevékeny, munkás, vállalkozó, becsületes, értelmes emberek és vannak munkakerülő, szédelgők, becstelének és rövid-

eszüek. Ez utóbbiaknak evidenter kevesebb kilátásuk van arra, hogy a jólét magasabb fokának örvendhessenek. Ha azonban mégis akár erőszakkal, akár csellel el akarnák szedni a más ember munkájának gyümölcsét, az igazságszolgáltatás közbelép. Mintha azt akarná mondani a lustáknak és tehetetleneknek: minthogy nem akartatok vagy nem tudtatok dolgozni, éréjtek be bőjti eledellekkel. A hosszú bőjt pedig kurta élet.

Az igazságszolgáltatás tehát kiküszöböli a tehetetleneket és bűnösöket és minél pontosabb, annál gyorsabban történik e kiküszöbölés. A szerencsétlenségből eredő nyomorra pedig a művelt társadalmak nagyon ügyes kombinációt találtak ki: a kölcsönös biztosítást. Ha leég az ember háza, ha tönkremegy a hajója, ha a jég elveri a gabnát: ha évenként valami csekély összeget fizetett, megtérítik a kárát. A biztosítás elvét kiterjesztették az emberre is. Ennek az intézménynek mechanizmusa nagyon egyszerű. Mindenkit érhet, de nem mindenkit ér baleset. S míg az emberek egy részét baj érte, a másik része jó szerencse közt dolgozhatik tovább és segítségére jöhet a bajba jutottaknak.

A művelt társadalmak csak az értelmi gyengeségből és a vétekből eredő nyomor ellen nem tudnak szert találni. Pedig ha a vétkesek és gyengeelméjűek meghalhatnának ma, a társadalmak állapota már holnap véghetetlenül jobbra fordulna. Miért? Mert a tehetetlenek eltűnésével az emberi nem a biológiai fejlődésben egy fokkal magasabbra jutna.

Az igazságszolgáltatás arra törekszik, hogy kiküszöbölje a rosszakat s így az emberi nem folytonos javításán dolgozik. Minél pontosabb lesz, annál gyorsabban áll be ez a tökéletesedés. Látjuk tehát, hogy csupán csak az a biológia általános prozessusat követi, a mely szintén a legalkalmasabb fennmaradását

éri el. Csakhogy, míg a természeti prozessuban a győzelem gyakran azoké, a kik *relative* a legalkalmazkodóbbak, addig az igazság oda törekszik, hogy azoknak a győzelmét biztosítsa, a kik *absolute* a legügyesebbek, vagyis azoknak, a kiknek az összességéből legtökéletesebb a szervezetök.

De azt mondhatnók, hogy e szerint a pontos igazságszolgáltatás azt kívánja, hogy egy embernek, a ki nem tudja az élethez szükségeseket megszerezni, meg kellene hálnia; hogy a társadalmak tudományos eszményének megvalósítása céljából szükséges volna, hogy a társaság visszatérjen VIII. Henrik igazságszolgáltatásához, a mely a koldusokat, ha háromszor tetten érték, halálra ítélte.

Ilyen abszurd következtetést teljes erőnkéből vissza kell vetnünk. Mindenekelőtt gyakran nagyon nehéz megállapítani, vajjon a nyomor tehetetlenségből vagy vétekből eredt-e. Ha a társadalom fogságra vetne egy szűkölködő embert, ezzel sokszor a legsértőbb igazságtalanságot követné el. És azután abból, hogy egy embernek a szociológiai törvények szerint meg *kellene* hálnia, még korántsem következik az, hogy meg *kell* ölni.

Az az ember a ki nem becsületes munkával akarja kenyerét megkeresni, igen gyakran arra vetemedik, hogy nem tisztességes úton (koldulás, tolvajlás, sikkasztás, rablás vagy gyilkosság stb.) akarja fenntartani életét; a társadalom elősdije bűnös lesz, vagyis beteg. A társadalom kötelessége ilyenkor nem az, hogy megölje, hanem hogy meggyógyítsa ezt az embert abban a reményben, hogy újból hasznos munkás válhatik belőle. A Darwin törvényéből nem szabad azt következtetnünk, hogy a társadalmi parazitákat ki kell végezni; hanem következtethetjük belőle azt, hogy ha az ember nem akar dolgozni önszán-

tábol, a társadalomnak áll jogában, hogy erre rászorítsa.

Hogy Darwin törvényeihez alkalmazkodjunk, nem szükséges halálra ítélni a vétkes és ügyefogyott embereket. Másrészt a mi társadalminkban az igazságszolgáltatás problémája nem vonatkozik annyira a táplálkozásra, mint az általános jólétre. Egy éhségében elájult embert a kórházba szállítanának, s mint beteget ápolnák. Rendes körülmények között pedig nagyon ritka eset a művelt társadalmakban, hogy volnának emberek, a kik a szó szoros értelmében éhen haljanak. A mai államban a küzdelem célja nem a megélhetés biztosítása, hanem a vagyon és társadalmi rang elnyerése. Az értelmesebbeknek jutnak a gazdagság és a magas állások; a kevésbé értelmeseknek a közepes kereseti források s a szerényebb pozíciók.*

Az átlagos élet hossza az élelemtől függ, de van a jövedelemnek olyan foka, a melyen az ember mindennapi kenyere többé-kevésbé biztosítva van s a melyen élete az élelem hiánya miatt nem rövidül meg. De az emberi élet többé vagy kevésbé kellemes lehet, vagyis a jólét lehet nagyobb vagy kisebb fokú. Ezen a téren az igazságszolgáltatás kérlelhetetlen: mindenkinek a munkája szerint.

Íme ez a cél, melyet a magánjog a maga összességében megvalósítani akar, s minél gyorsabb a megvalósítás, annál tökéletesebb a társadalom. Mihelyt egy ember olyan jutalmat kapott, a mi nem felel meg munkásságának, előáll a privilegium s az igazságtalanság.

* De azt mondhatná valaki: ime egy hülye, a ki mint egy milliomosnak fia, rendkívüli jólétnek örvend! Ez a kérdés felkölti az örökség kérdését, mely egyike a legbonyolódottabbaknak. De már magában véve az a körülmény, hogy méltatlanságnak találjuk, hogy egy gyenge elméjű ember nagy vagyonnal bírjon, teljesen igazolja a thezist: a vagyon a legértelmesebbekké.

Kétségtelen, hogy a társadalomnak érdeke, hogy segítségére legyen azoknak, kiket valami szerencsétlenség ért, a végből, hogy megadja nekik a lehetőséget újból hasznos tagjaivá lenni a közösségnek. Minden család, mely nem tud magában megélni, társadalmilag betegnek tekintendő. A jótékonyság nyujta neki a lehetőséget, hogy újból gazdaságilag független egységgé vagyis egészséges lehessen. A jótékonyság tehát társadalmi orvoslás s mint ilyen nélkülözhetetlen funkció. De a jótékonyságnak nem lehet célja, hogy az élőködést elősegítse. Minden oly berendezés, mely a dologkerülő és tehetetlenek eltartásával a munkás és értelmes embereket terhelte meg, mindenkor és mindenütt olybá vétetett, mint a legnagyobb igazságtalanság. Mondja csak valaki a legszociálisabb érzelmű munkásnak, hogy a társa a napot lopja, s hogy neki kell helyette dolgoznia; a szociálista munkás bizonyára méltatlannak fogja ezt mondani.

A semmittevők eltartását a dolgozók vállára rakni, annyit tenne, mint előnyt adni a lustaságnak és megbírságotni a munkásságot. Közhatósági szabályrendeleteket adni a rosszak boldogulására, annyi volna, mint elnyomni a jókat: fordított kiválasztást praktizálni. Azért minden kormány, mely nem küszöböli ki a rossz elemet, szükségképen kiszorítja a java részt. A társadalmak ezen eljárással, bármilyen formában éljenek is vele, a fejlődés megakasztását s a kikerülhetetlen süllyedést idéznék elő.*

* Az emberi test sejtekből áll, melyek folyton megnyulnak. Ezek kérlelhetetlen módon küzdenek egymással. A gyengébbek elpusztulnak. Ha az erősebbek vesznének el (a mi lehetetlen, ép úgy mint egy könnyebb test nem huzhatja le maga felé a mérleg serpenyőjét), akkor a hosszúéletűség jelentékenyen kisebbednék.

Spanyolország évszázadokon át üldözte az értelmi képességeket. Minden szabadabb szellem, mindenki a ki gondolkodni akart, mindazok, a kiknek a válás nem volt pusztá formalizmus, s a kik nem röstelték a bibliát olvasni, irgalom nélkül az inquiziczió máglyáira kerültek. Ennek a kormánynak az eredménye, mely az értelmes embereket elpusztította, s a gyöngé elméjük életének kedvezett, nem soká váratott magára. Spanyolországna könnyen lehetne 50 millió lakója. Most 17 milliója van. Az amerikai spanyol gyarmatok, megmérgezve az anyaország vírusától, kevés kivétellel majdnem folytonos anarchiában terpednek. Spanyolország, mely a XV. század vége felé egyike volt a leglovagiasabb és leghatalmasabb nemzeteknek Európában, manapság a legkorcsosabbak és leggyengébbek közé tartozik.

Az igazságszolgáltatás célja tehát az, hogy biztosítsa a legjobbak győzelmét. Más szempontból azt mondhatjuk, hogy az igazságszolgáltatás azoknak a rendszabályoknak összessége, melyeket egy kormány abból a végből ad ki, hogy az alkalmazkodást a viszonyokhoz siettesse. Nézzünk néhány példát. Az önkéntes vagy az erőszakos rabszolgaság két egyén közötti viszonyok összességét állapítja meg: az úr pártolja és táplálja a rabszolgát; a rabszolga dolgozik az urának. De a rabszolga ma jól, holnap rosszul dolgozhatik; de azért az ellátása ugyanaz marad. A szabad munkásnál azonban máskép áll a dolog: ha jól dolgozik, azonnal magasabb fizetéshez juthat; ha rosszul dolgozik, azonnal beáll a jólét csökkenése. Igen, de honnan van az, hogy a munkás jól vagy rosszul dolgozik? Az okot megszámlálhatatlan fizikai, biológiai vagy értelmi faktor szolgáltathatja. Ha a levegő friss, a munkás jobban dolgozik, mintha tulságos meleg van; ha jó hírt kapott, jobban

dolgozik, mintha rossz hírt kapott volna stb. stb. A szabad ember a körülményeknek ezt a hatását rögtön megérzi. Milyhelyest jobban dolgozik, a vagyona is gyarapszik. A rabszolga akár jól, akár rosszul dolgozik, mindig egyforma sorsban részesül; tehát azt mondhatjuk, hogy lassabban érzi a körülmények befolyásait. A rabszolgaság tehát tökéletlen társadalmi intézmény, s ez okból igazságtalanságnak tekintendő.

Az egyéni szolgaság után menjünk át a kollektív szolgaságra, melyet védvamos rendszernek neveznek.

Az angolok szerkesztettek egy tökéletesebb gépet. A francziáknak, hogy a nemzetközi viszonyokhoz alkalmazkodjanak, ugyanazt a gépet kellene használniok. De a védvamos rendszer az ellen közvetlen vagy közvetett akadályokat gördít. Mikor a gépre nagy vámot rónak, a gép vétele nehezebb lesz a francziáknak mint az angoloknak. De ha viszont az új géppel előállított iparczikkre vetnek nagy vámot, akkor a francziának szükségtelen lesz a gép megszerzése, mert régi szerszámával még mindig kereshet pénzt. Ennek a védvamos rendszernek köszönheti Franciaország, hogy hátramaradt, vagyis nem alkalmazkodott a körülötte megvalósított haladások niveaujához, vagyis gyöngé és lefegyverzett. A védvamos rendszer tehát igazságtalanság.

Végül, a szocializmus még kevésbé engedi meg a természeti törvény alkalmazását mint a rabszolgaság, a kiváltság és a monopoliomok.

Ha a szocziálisták a javaknak az érdem szerint való *igazságosabb* elosztásáról gondolkoznak, akkor csak örvendhetünk a törekvéseiknek; ebben az esetben szövetségesei a liberálisoknak, a kik szintén a kiváltságok eltörlésére töreksenek. De ha a szocziálisták a javaknak *egyenlő* elosztását akarják,

akkor egész egyszerűen megteremtik az anarchiát. A rendszerük ekkor nem állana másból, mint hogy Pétert kifosztanák s a vagyonát Pálnak adnák, a mi annyit tenne mint a lopást törvényesen szentesíteni. A rendszer különben nem új s fájdalom, ma is nagy mértékben fennáll. Minden nép rengeteg adókat fizet a kisebbségnek, a mely kizsákmányolja. Az emberiség évezredek óta harczolt, hogy véget vessen a rablásnak és fosztogatásnak. Hogy vajjon ez a szép rendszer közvetlenül a polgárok között áll-e fenn; vagy hogy közvetve az állam közbenjárásával történik-e, az teljesen egyre megy. Hogy a jövedelmen egy részét az állam egyik embere veszi-e el-tőle, hogy a szomszédomnak adja, vagy hogy azt a szomszédom közvetítő nélkül cselekszi-e meg, miben van itt rám nézve a különbség? Abban az esetben, ha az állam emberével van dolgom, még az a súlyosbító körülmény is közreműködik, hogy nemcsak a jószágomat kell a fosztogatónak kiadnom, hanem még hozzá kell járulnom azokhoz a rengeteg adminisztrációs kiadások fedezéséhez is, melyeket e fosztogatások okoznak. A szocializmus tehát, hogy úgy fejezzük ki magunkat: igazságtalanság a második hatványon.

Minél inkább közeledik a polgári törvény a természeti törvényhez, annál inkább javul a társadalom; de az embereknek nagy fáradságukba került, míg e természettörvényeket kitalálták. Napról napra szaporodtak a megfigyelések, mindjobban összeállottak rendszerbe, és nap nap után ritkult a fátyol, mely eltakarta szemük elől az igazságot. A jogról való fogalmuk az értelmi szemhatár nagyobbodásával változott. Így az önkéntes és erőszakos rabszolgaságot annak idején úgy tekintették, mint nélkülözhetetlen és méltányos intézményt. Manapság a szempont teljesen megvál-

tozott. A rabszolgaságot határozottan rossz és *igazságtalan* intézménynek tartják. Honnan ered a felfogás e változása? Egyszerűen onnan, hogy szociális megfigyeléseink megsokasodtak. Megértettük, hogy a szabad munka gyümölcsözőbb a szolgálai munkánál. A rabszolgaság intézményének el kellett pusztulnia attól az időponttól kezdve, a mikor ezt az igazságot nyilvánvalóvá tették. A rabszolgaságot megszüntették az európaiak között, de megmaradt sokáig a négereknél. Miért? Hosszú időn át abban a hiedelemben voltunk, hogy a dolgoknak kezdettől megállapított rendje a világ végéig változatlan. A néger most sokkal alacsonyabb fokon áll a fehér embernél. A mi létezik ma — így vélekedtek akkor — annak mindörökre így kell maradnia, mert így hozza ezt magával a világ berendezésének ókori koncepcziója. A négerből sohasem lett tökéletes ember: tehát nem szabad összekeverni a fehér emberrel, hanem az állatok közé kell sorolni. A szolgálagra vetése tehát ép oly jogszerű, mint mikor az ökröt a járomba fogják. A megfigyelés nagyon röviden bánt ezekkel az elméletekkel. Tudjuk, hogy a régi cosmogonia nem igaz. Tudjuk, hogy kezdetben minden népfaj ép oly vad volt, mint a néger. Minden ember képes a tökéletesedésre, a néger ép úgy mint a többiek. A közvetlen megfigyelés igazat adott ezeknek az *a priori* következtetéseknek. Az előnyös viszonyok közé jutott néger gyors haladást mutatott. Következésképp a néger nem lehet egy sorba állítani a barommal. Így tehát a fekete emberek rabszolgasága, mely azelőtt jogosnak tűnt, ma már igazságtalannak tetszik.

Vannak emberek, a kik abban a jóhiszemben vannak, hogy a protekciós rendszer, vagyis a tehetségesek kizsákmányolása a tehetetlenek javára, képes

egy ország jólétét fokozni. Az ökonomisták megfigyelései kimutatták, hogy ez a rendszer csak megakasztja a meggazdagodás fejlődését. Ha belátják majd ez igazságot, az az irány, mely ma igazságosnak tetszik, igazságtalannak fog tűnni.

Ily módon, hosszas tapogatózások után, a kormányok és társadalmak lassanként oda jutnak, hogy oly intézményeket létesítsenek, melyek mindinkább meggyorsítják a körülményekhez való alkalmazkodást azzal, hogy mindjobban kiküszöbölődik a kevésbé értelmes szociális elem, vagyis azzal, hogy mindinkább nagyobb és nagyobb fokú igazságszolgáltatást teremtenek.*

A tehetetlenek védelme két formában jelenik meg: kiváltságnak nevezük, ha a társadalmi hierarchia magasabb fokait elfoglaló egyénekről van szó, gyámkodásnak akkor, ha az alantabb polczokon veszteglőkről van szó.

Néhány nemzetgazda, többek közt Molinari nagy dolgot csinálnak a gyámkodásból. Ki akarják mutatni, hogy ez az intézmény felette szükséges.

Hogy ez nélkülözhetetlen a gyermekekre, az aggokra, a betegekre senki sem fogja tagadni. De másképp áll a dolog, ha testre és értelemre egészséges felnőttekről van szó.

Vajjon milyen jelentőséggel lehet ez a gyámkodás az utóbbiakra nézve, ha elfogulatlanul vizsgáljuk? Az egész erre vezethető vissza: egynéhány egyén, a ki a legértelmesebbnek gondolja magát, azt a jogot arrogálja magának, hogy

* Így Angolországban, VI. Eduárd alatt, levágták az olyan embernek a fülét, a kiről kitudták, hogy harmadizben szövetekezett egy társával. A szövetekezés megtiltása az angol törvényekből csak 1824-ben tünt el, a francia törvénykönyvből 1864-ben. Az együtt való munkálkodást, a szociális javulás egyik fő eszközét, még egy negyedszázad előtt veszedelmesnek tartották.

azoknak a cselekedeteit irányozza, a kiket kevésbé értelmeseknek tart, s a ki még ezenfelül kötelességének véli, hogy az utóbbiakat a létért való küzdelem nyomása alól kivonja.

Mindenekelőtt, melyik az a kritegium, a mellyel a legértelmesebbeket meg lehet ismerni? És azután, ki bizonyítja azt, hogy e gyám csakugyan akar-e gyámolított érdekében valamit tenni? Egy atya megteszi, mert a gyermekei iránt olyan érzésekkel viseltetik, melyek lélektani eredetűek, s melyek alól szenvedés nélkül nem vonhatja ki magát. Ez a mozgó rugó nincs meg a gazdasági vagy társadalmi gyámkodásban. Azonkívül a történet számtalan példákban bizonyítja, hogy a gyámok mindig a maguk érdekében használták ki a gyámkodást. Ha egy ember tetteit irányítani akarjuk, szükségképen meg kell szorítanunk a szabadságát. Ez a megszorítás pedig bármilyen formában állott is fenn (rabszolgaság, szolgaság stb.), mindig csak a gyámkodók javára szolgált. Nem a felebaráti szeretet, az érdek alkotta meg minden társadalmi intézményünket.*

De feltéve, hogy volna oly ideális gyámkodó, a ki a gyámkodást csakis a

* A leghamisabb elméletek közé tartozik az, mely az államot mint a család bővülését tekinti. Mindenekelőtt az egyneű család, mely ime a társadalmakban fennáll, nem volt meg a kezdetleges állapotokban, hanem egy hosszú fejlődésnek késői gyümölcse. Az emberi társadalmaknak kezdetleges állapota az, a melyben a közönséjűség uralkodott s a mikor tehát senki sem tudta, hogy kinek a fia. De az állam nem állt elő ily közönséjű hordákból. Az államnak eredete azokban a hódításokban van, melyeket egy nép egy másik rokon törzsen, vagy a melyet a vezér egy önkéntesen összeállt csappal tehet. A kezdetleges állam feje sohase tekintette alattvalóit gyermekeinek, hanem ellenkezőleg mint olyan tárgyakat, a melyekkel erejéhez képest élhetett vagy visszaelhetett.

gyámoltottak *javára* akarná használni, vajjon meglehetné-e? Bizonyára nem. Hogyan lenne képes egy másik egyén (a gyámkodó) jobban megérteni aspirációinkat és vágyainkat, mint saját magunk? A gyámkodó tehát a legjobb akarattal sem cselekedhetné érdekeinkkel teljesen megegyezőleg. És azután van még egy másik elháríthatatlan nehézség. A családban mindig az atya az értelmesebb, míg a gyermek egy bizonyos kort el nem ért. Ilyenkor a gyámkodás természetes. De hogyan történhetne a felnőttek között állandóan az a csoda, hogy a gyámkodó mindig értelmesebb legyen a gyámoltottnál? A szellem nem köti magát névhez. A rabszolga lángésszel születetik, míg az ura gyengeelméjű lehet. A kevésbbé értelmes tehát az értelmesebbet vezetne. S ez ismét ellene volna a dolgok rendjének.

De tegyük fel, hogy mégis akadna mód, a mellyel az értelmi erőket ki lehetne szabni s kivehetnők, hogy a gyámkodók mindig felette álljanak a gyámoltottaknak: mi volna ilyen ideális (és természetesen megvalósíthatatlan) körülmények között a gyámkodás eredménye? Az, hogy bizonyos egyének felvolnának szabadítva az általános versenyzés nyomása alól, vagyis, hogy a földön nagyobb számú tehetetlen megélhetése volna biztosítva. És minthogy, más részről, a gyámkodás minden kezdeményezést megakadályozna, ezzel nemcsak hogy megvédené a tehetetlenséget, hanem határozottan előidézné, s ezzel az emberi nemet egy alacsonyabb értelmi fokra lesüllyesztené. S ez sohasem lehet jótétemény. A társadalom érdeke, általában véve, azt akarja, hogy a lehető legértelmesebb lényekből alakuljon.

A művelt társadalmakon valami beteges érzékenykedés vett erőt, a mi arra hajtja, hogy a gyengéket gyámolítsa. Például, azok a nagyszámú törvény-

hozási intézkedések, a melyeknek az a célja, hogy a földbirtok a tehetetlenek kezén maradjon.* Mindezen rendszabályokat a legnagyobb mértékben antiszocialisak. A társadalom érdeke ellenkezőleg azt kívánja, hogy a birtokok minél előbb menjenek át azoknak a tulajdonába, a kik ezeket legjobban tudják érvényesíteni. A társadalom érdeke azt követeli, hogy a kevésbbé tehetségek lehetőleg gyorsan kerüljenek le a társadalmi hierarchia alacsonyabb fokaira, hogy ott oly munkákat végezzenek, a melyek jobban megfelelnek korlátoltabb tehetségeiknek.

Az államnak egyedüli hasznos tevékenysége abban álljon, hogy gátot vessen az erőszakoskodásnak. A társadalmakban igen nagy számban vannak egyének, kiknek fizikai ereje nem tulságosan kifejlett. Ha már most ezeket átengedik az erősebb egyének versengésének, a küzdelemben bizonyára amazok maradnak alul.

Igy tehát az értelmes, de testre gyenge egyének egy bizonyos száma elpusztulna az ostoba, de jól megtermett embereknek csapásai alatt. Beállana tehát az emberi értelem visszafejlődése. De a fizikailag gyöngék védelme csupán a biztonság megteremtése s a küzdelemnek átvétele az értelem terére, vagyis az igazságszolgáltatás.

Az-államnak csak a személyeket és javakat kellene pártfogolni. Meg kellene akadályoznia a gyilkosságot és a lopást. De ezen kötelességteljesítés első feltétele az, hogy az állam maga se üzze a rablást (hódítás) s a kizsákmányolást (kiváltságok). Vagyis mindaddig, míg az állam a neveléssel, a segélyezéssel, a közmunkákkal, s »a nemzeti munka pártfogásával«⁶ törődik, addig meglopja

* Oroszországban arról van szó, hogy törvényt alkotnak arra, hogy a paraszt a maga földdarabját el ne adhassa.

Pált, hogy Pétert gazdagítsa. A mivel azt akarjuk mondani, hogy az állam csak úgy teljesítheti funkcióját, ha teljesen felhagy a polgárok gyámkodásával, vagyis kényszeríti őket a lehető leg-erősebb versenygésre.

De vajjon azt mondjuk-e ezzel, hogy az ideális állam teljesen érzéketlen legyen a felebarát szenvedései iránt? Vajjon azt mondjuk-e azzal, hogy az ideál a Hobbes híres *homo homini lupus*-a legyen? Hogy a jótékonyosság talán baj volna? Nem, ezerszer nem.

Darwin eszméinek győzelme s teljes alkalmazásuk a társadalmak kormányában, semmi alakban sem involválja a jótékonyosság elnyomását.

A jótékonyosság két kategóriájú egyéneknek van helyén: azoknál, a kik ismét hasznavehető tagjaivá lehetnek a köz- nek, s azoknál, a kik egyáltalában nem lehetnek már haszonnal. Az elsőeknek a jótékonyosság nem egyéb mint tőke-előleg, a mely néha igen nagy kamatokat hozhat, s a mely ennél fogva, gazdaságilag szólva, pompás üzletszámba megy. Ha egy egyén megbetegszik, segítség híján esetleg belehal a betegségébe. A társadalom tehát egy termelőt veszít benne. Ha megsegítik, felépül, visszatér a munkájához s azonkívül megfizeti azt az összeget, a mit neki kölcsönöztek.

A mi a gyógyíthatatlan betegségben szenvedőket illeti,* azoknál a jótékony-

* Megjegyzendő, hogy néha igen nehéz őket a gyógyíthatóktól megkülönböztetni.

ság azért lép közbe, hogy bizonyos embereknek örömet szerezzen. Ha az ember nagyon élénken elgondolja a felebarátja szenvedéseit, ő maga is szenved. Hogy ettől a szenvedéstől megszabaduljon, hajlandó a másik fájdalmát enyhíteni, vagyis a másikat bajában megsegíteni. S habár az ember néha meg van győződve arról, hogy szerencsétlen társán nem segíthet is teljesen, mégis megelégedéssel tölti el az a tudat, hogy a fájdalmat enyhíteni iparkodott. Abban a mértékben, melyben az ember értelmi képességei fejlődnek, a hozzá- nközelebbi érzéseinek megértése is mindinkább élénkül s a jótékonyosság érzete is fokozatosan fejlődik. Az a vágy, hogy felebarátunk szenvedéseit enyhítsük, sok bámulatos intézményt léptetett életbe, de a jövőben még számosabbat fog megalkotni. A darwini eszmék győzelme s a legstriktebb igazságszolgáltatás meg- állapítása nem fogják megakadályozni a jótékonyosság fejlődését. Az a nap, a melyen a jótékonyosság kikerül az állam kezéből, egy hatalmas lépést jelent majd a társadalmi intézmények tökéletesedésében. Főleg akkor, ha az állam felhagy az egyesek fosztogatásával, azon ürügy alatt, hogy másoknak segélyt nyújt, a jótékonyosság megkapja a maga legtöké- letesebb szervezetét. Felebarátunkat megsegíteni: öröm. Az államnak nem áll jogában, hogy ettől a maga polgárait megfosssa. (Novikov dolgozata után, Rev. Scient. 51. sz. 92.)

Közli: SZIEGERT JÁNOS.

Creative Commons License Deed

Nevezd meg! - Így add tovább! 3.0 Unported (CC BY-SA 3.0)

Ez a [Legal Code \(Jogi változat, vagyis a teljes licenc\)](#) szövegének közérthető nyelven megfogalmazott kivonata.

[Figyelmeztetés](#)

A következőket teheted a művel:

szabadon másolhatod, terjesztheted, bemutathatod és előadhatod a művet

származékos műveket (feldolgozásokat) hozhatsz létre

kereskedelmi célra is felhasználhatod a művet

Az alábbi feltételekkel:

Nevezd meg! — A szerző vagy a jogosult által meghatározott módon fel kell tüntetned a műhöz kapcsolódó információkat (pl. a szerző nevét vagy álnévét, a Mű címét).

Így add tovább! — Ha megváltoztatod, átalakítod, feldolgozod ezt a művet, az így létrejött alkotást csak a jelenlegivel megegyező licenc alatt terjesztheted.

Az alábbiak figyelembevételével:

Engedélyezés — A szerzői jogok tulajdonosának engedélyével bármelyik fenti feltételtől [eltérhatsz](#).

Közkinccs — Where the work or any of its elements is in the [public domain](#) under applicable law, that status is in no way affected by the license.

Más jogok — A következő jogokat a licenc semmiben nem befolyásolja:

- Your fair dealing or [fair use](#) rights, or other applicable copyright exceptions and limitations;
- A szerző [személyhez fűződő](#) jogai
- Más személyeknek a művet vagy a mű használatát érintő jogai, mint például a [személyiségi jogok](#) vagy az adatvédelmi jogok.

- **Jelzés** — Bármilyen felhasználás vagy terjesztés esetén egyértelműen jelezned kell mások felé ezen mű licencfeltételeit.